

(Ovenstående artikel blev oprindeligt udarbejdet til et planlagt festskrift i anledning af Dansk Retspolitisk Forenings 5 års jubilæum 1983.

Siden er der i begge de to omtalte sager indtruffet tunge begivenheder:

Siden ovennævnte manuskript er udarbejdet er der i begge de to omtalte sager indtruffet tunge begivenheder:

1. De tiltalte i TIKP-sagen er blevet idømt fængselsstraffe på op til 12 år, kombineret med åremålsforvisning til fjerne egne af Tyrkiet, begrænsning af borgerlige rettigheder og begrænsning af rettighederne til at disponere over egen formue.

2. En række anklagede i Dev-Yol-sagen har indledt og gennemført langvarige sultestrejker, sultestrejker, der for nogle vedkommende er blevet til »sultestrejker for at dø«.)

Cecilie Høigård og Annika Snare (red.):
**Kvinnens skyld. En nordisk antologi
i kriminologi.**

Pax Forlag A.S., Oslo 1983.

Anmeldelse af Beth Grothe Nielsen

Titlen på denne bog – »Kvinnens skyld« – er velvalgt. Den kan tydes på to måder. Som allusion dels til det strafferetlige skyldbegreb: Skyld (tilregnelser) som strafbarhedsbetingelse; dels til kvinders moralske skyld: Ikke alene som forbrydere, men også som ofre for forbrydelser er kvinder »skyldige«.

Denne »dobbeltkyld« blev lanceret i ældre kriminologiske og victimologiske teorier om kvinder. Årsagerne til såvel, at kvinder begik kriminalitet, som at de blev ofre for kriminalitet, fandtes i deres biologi (Lombroso) og/eller i deres psykologi (Freud og Pollak). Når kvin-

der begik tyveri, skyldtes det, at de menstruerede eller var i klimakteriet. Kvinder blev prostituerede, fordi de var sexgale, og ofre for voldtægt, fordi de inderst inde kunne lide det på den måde. Kvinder blev ofre for hustrumishandling, fordi de brugte psykologisk terror mod deres mænd.

Tilbøjeligheden til rene biologiske og/eller psykologiske årsagsforklaringer var nok mest udpræget, når det drejede sig om kvindelige lovovertrædere (og ofre); men mandlige lovovertrædere gik ikke ram forbi. Senere kriminologisk forskning, der stadig næsten udelukkende blev drevet af mænd, gjorde i 1950'erne og 1960'erne op med denne tradition. De kvindelige kriminologer, der kom til i begyndelsen af 1970'erne, og som har skrevet denne bog, kan derfor indledningsvis konstatere:

- Nordisk kriminologi har hatt en sterk forankring i sosiologien. Kvinnekriminologien måtte ikke starte opp med front mot den biopsykologiske tradisjon. Våre (mannlige) forgjengere hadde ryddet grunnen. De mer sexistiske undertonene i teoriene om kvinnelige ofre fikk andre utslag, slik det vil framgå av de enkelte kapitlene. (s. 10).

Bogens enkelte kapitler viser, at der er tale om en slags glidende skala fra gerningskvinde til offer: Fra den kvindelige spritbilist eller butikstytv, hvor gerningskvindeaspektet er tydeligt, offer-statussen mere utydelig, via kvinder i fængsel, hvor det samme stort set gør sig gældende, via prostituerede, hvor vurderingen gerningskvinde/offre er et hovedstridsspørgsmål, og frem til mishandlede og voldtagne kvinder, hvor offer-aspektet er påtrængende.

Kvindekriminologien i Norden har en tværvidenskabelig baggrund. De – fortrinsvis kvindelige – kriminologer, der beskæftiger sig med den, er – foruden folk med en egentlig kriminologisk uddannelse – jurister, psykologer og sociologer, men med en fælles stærk forankring i sociologien. Åbenhed over for kundskab, indsamlet i andre faglige miljøer, anses for en styrke. Men i bogens indledningskapitel advares der mod faren for at forlade egen faglig identitet og blive generalister på et upræcist niveau.

Kvindekriminologien har – som andre dele af nordisk kvindeforskning – været tæt tilknyttet kvindebevægelsen. At der ikke altid har været fuld enighed om forskningens mål og midler, udtrykkes således:

- Enkelte har gjort sig til talskvinde for at bare den forskning som har underlagt sig kvindebevægelsens krav og problemstillinger er verdig navnet kvindeforskning. Forskningens opgave er å være en leverandør av argumenter i kvinnekampen. Kvinnebevægelsen bør være forskerens

oppdragsgiver. Slike standpunkter står, selvsagt, sterkere i kvinnebeve-
gelsen enn i forskningsmiljøene. (s. 11 f.).

Et annet kendetegn ved kvindekriminologien er, at den har vært sterkt preget af aktionsforskning. Det gjelder især forskning omkring voldtægt, hustrumishandling og prostitution. Oprettelsen af krisecentre og afsløringen af prostitusjonskunder er eksempler herpå. Denne forskningsstrategi har desuden medvirket til at synliggøre problemene, hvilket er en nødvendig forudsætning for, at de kan defineres som sociale – og ikke blot som individuelle. Det er efter kvindekriminologernes mening først og fremmest på det samfundsmæssige plan, at problemerne kan og skal løses.

Disse særlige kendetegn ved kvindekriminologien betinger en særlig forskerrolle, eller snarere en sammensmeltning af tre roller: Rollen som forsker, som hjælper, og som politiker. Kvindekriminologerne er helt klare over såvel styrken som svagheden ved denne rollesammensætning. Set fra et forskningssynspunkt har rollen den fordel, at den giver mulighed for at opnå informationer, som ellers ikke ville blive givet. På den anden side vil rollen som hjælper tit overskygge rollen som forsker. Man afviser ikke et akut behov for hjælp til fordel for en dag på Det kongelige Bibliotek. Når forskningsobjektet er hjælptrængende kvinder, løber man som aktionsforsker også ind i det problem, at kvinderne afpasser deres oplysninger efter, hvad de tror giver størst mulighed for hjælp, eller i det hele taget snakker forskeren efter munden. Endelig er det naturligvis en vanskelighed på én gang at være objektivt videnskabelig og at føre en politisk kamp for sociale forbedringer på det område, man forsker i. Om forholdet til medierne i denne sammenhæng siges det:

■ For å styrke opinionen bak viktige krav, er det nødvendig å slå fast enkle politiske sannheter – som i journalistenes knappe form gjerne blir gjengitt i korte og bombastiske påstander. Eventuelle forbehold en ønsker å ta, blir gjerne borte i journalistens omskrivning og formidling. Antydninger, gjettinger og anslag blir til udiskutable fakta. Sånn er det. På sin side har imidlertid massemedia behov for enkle, entydige opplysninger. Så kan en da som forsker komme i en situasjon der en opplever å gjøre vold på egne krav til vienskapelighet og nyanserikdom. Samtidig vet en at relativt enkle, entydige utsagn kan fungere bra rent kvinnepolitisk. (s. 15).

Løsningen på dette dilemma ligger efter kvindekriminologernes mening ikke i at trække sig tilbage til en mere traditionel forskerrolle, hvor man som uforpligtende tilskuer blot beskriver det sete. I øvrigt tror de ikke på, at forskere, som *ikke* lader sig forbitre og engagere,

når de oplever ofrene for kvindemishandling, voldtægt og prostitution, har tilstrækkelig indlevelsesevne til at videreformidle deres viden på en indsigtfuld måde. Men man må være sig de psykologiske og faglige omkostninger ved denne specielle forskerrolle bevidst. I denne sammenhæng er det vigtigt at have et forskningsmiljø, hvor man af og til kan trække sig tilbage og »tage fri« fra hjælper- og politikerrollen, hvor man kan blive videnskabeligt udfordret og få styrket forskerrollen.

Til sidst i det indledende kapitel stilles spørgsmålet, hvad kvindeforskning (og dermed kvindekriminologi) er, og om den har (skal have) sin egen teori og metode. På den ene side kan man ikke kalde al forskning, der drejer sig om kvinder, for kvindeforskning. På den anden side kan man ikke afvise forskning som kvindeforskning, blot fordi den er bedrevet af mænd. Al forskning som siger noget *sandt* om kvinders levevilkår, kan for kvindekriminologernes skyld godt kaldes kvindeforskning, men disse sande udsagn skal helst også være så *betydningsfulde*, at de siger noget om arbejdsdelingen mellem kønnene og/eller kvindeundertrykkelse/mandsdominans.

At kvindeforskning skulle behøve sin egen videnskabelige metode, er efter forfatternes mening helt fejlagtigt. Der gælder naturligvis de samme krav til videnskabelighed som i al anden forskning. Men der findes mere end én videnskabelig teknik, og netop i kvindeforskning anses kvalitative metoder for vigtigere end i så megen anden forskning. Det hænger sammen med, at kvinder som undertrykt gruppe har sat mindre præg på offentlige statistikker, folketingsdebatter, mødeprotokoller, aviser, bøger, artikler etc. Kvinders liv er svært at kvantificere.

Kvinders egne oplevelser som voldtagne, mishandlede, prostituerede, indespærrede er vigtige korrektiver til tidligere forsknings minimalisering af lidelserne og undertrykkelsen. Meget af halvfyrdsernes kundskab på dette område er netop indsamlet ved kvalitative metoder.

Bogen »Kvinnens skyld« er et af resultaterne af det kvindekriminologiske miljø, der i begyndelsen af halvfyrdserne opstod i Norden – med baggrund bl.a. i Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi. Med nogen tøven bevilgede det mandsdominerede råd penge til det første nordiske kvindekriminologiske seminar i begyndelsen af 1976. Under tegnede deltog selv – og skrev umiddelbart efter seminarets afholdelse bl.a. følgende:

- Deltagerne var kvinder uden etablerede positioner i deres hjemlige universitets- og embedshierarki, eller med halvhøj og lav status. Alligevel opstod der *ingen ledere* på seminaret – ingen havde behov for at do-

minere. Der var uenighed om mange ting, men ingen forsøgte at føre sig frem som genial, belæst eller særlig erfaren til trods for, at adskillige kunne leve op til i hvert fald de to sidste karakteristika. Den *indbyrdes konkurrence* på faglige områder, som synes at optage en stor del af mænds kræfter og ofte giver sig groteske udslag – også i konference-sammenhænge – *kom ikke til udtryk* blandt kvinderne.

...

Denne konkurrence blandt mænd ser vi til daglig give sig udslag i, at folk sidder hjemme og skriver videnskabelige afhandlinger og vogter på deres emne som oberster på militære hemmeligheder. For at kunne fremlægges i et større forum skal det dreje sig om fuldt færdige resultater, så ingen længere kan stjæle ideen, uden at alle kan se det. Hemmelighedskræmmeriet ender med at blive et mål i sig selv. Åbent samarbejde og gensidig inspiration tør kun de færreste mænd satse på. Alle, der har blot et løst kendskab til f.eks. videnskabelige institutter, ved, at atmosfæren kan betegnes som »kold krig«. Menneskeligt er et sådant klima opslidende, og fagligt er det et spørgsmål, om de forskningsmæssige resultater bliver tilstrækkeligt gode.

Jeg ved ikke, hvordan man får mænd (og de få kvinder, der har lært af mændene!) til at indse det ufrugtbare i denne fremgangsmåde. Det sker jo i hvert fald ikke ved, at kvinder isolerer sig. Hvis vi virkelig – som det synes at fremgå af de omtalte erfaringer med et kvindeseminar – har et brugbart alternativ til mænds foretrukne samarbejds- og omgangsformer, må vi lidt efter lidt gennemtrumfe vores måde at gøre det på og nægte at spille de af mændene tildelte roller ...

I mellemtiden kan vi så også holde vore egne sammenkomster og sprøjte fagligt højt kvalificerede resultater ud derfra.

Der er snart gået 8 år, siden dette blev skrevet.

I en anmeldelse af »Kvinnens skyld« i Nordisk Tidsskrift for Kriminologi, nr. 4/1983 skriver Nils Christie:

■ Nordisk kriminologi har fått ett av sine viktigste og mest interessante bidrag på svært mange år ... Jeg ... er under enhver omstendighet temmelig sikker på at denne bok uavhengig av leserens kjønn vil bli stående som ett av 80-årenes hovedbidrag til faget. (s. 261).

Derefter foretager Christie en grundig gennemgang af det, der med stor ret kaldes bogens hovedindlæg, nemlig Cecilie Høigårds teoretiske afsnit om kvindelige lovbrydere, hvori hun blandt andet gør klart, at der er brug for ét sæt forklaringer på kvinders *lave* andel af den samlede kriminalitet og et andet sæt forklaringer på kvinders *stigende* andel. Der kunne være god grund til at gøre det samme her.

Der kunne også være grund til at gennemgå bogens øvrige afsnit,